

Зоран Трипковић
новићар
Ваљево

КРСТА ТАЧЕВИЋ – УЧИТЕЉ ГИМНАСТИКЕ У ВАЉЕВСКОЈ ГИМНАЗИЈИ 1911–1913. ГОДИНЕ

Од настанка Ваљевске гимназије (1870) посвећивала се, са мање или више успеха, пажња гимнастици. Често је зависило од интересовања и жеље директора да се на одговарајући начин организује редовна настава из овог важног предмета. Шест година од оснивања – 1876, амбициозни директор Милан Максимовић, уз помоћ Ваљева и грађана Клаудија Прикелмајера и Радована Лазића набавио је гимнастичке справе и отворио Школу за телесно вежбање, али је имао проблема за добијање наставника. Српско-турски ратови (1876-1878) су прекинули рад, а многе справе које су стајале у дворишту школе, пропале су или нестале.¹

Најдужи континуирани период наставе гимнастике – телесног вежбања у Ваљевској гимназији у прошлом веку био је између 1882. и 1890. после доношења новог Закона о гимназијама (18. март 1881) којим је предвиђено увођење предмета Телесно и војно вежбање. Предавачи су били официри и подофицири Српске војске из Дринске дивизије у Ваљеву. Од 1890. па све до 1898. настала је нова пауза без гимнастике. Донет је нови закон о средњим школама, а посебним упутством уведене су ђачке игре. У програму је био један час недељно, са елементима традиционалних народних игара, о чијем спровођењу је бринуо разредни старешина. У школским годинама 1899/1900. и 1900/1901, суплент Живко Романовић, поред својих предмета земљописа, историје и латинског језика, предавао је и гимнастику. Пошто није имао гимнастичких справа, више је користио војне вежбе с којима је на јавним наступима одушевљавао присутне грађане. У Ваљевској гимназији од 1901. до 1908. опет у настави нема гимнастике. Слична ситуација је у многим средњим школама у Србији.²

1 Добривоје Недељковић и Милан Трипковић: Сто година Ваљевске гимназије, Ваљево, 1970, стр. 23

2 Зоран Трипковић: Гимнастика, телесно и војно вежбање у Ваљевској гимназији (1870-1914), Гласник Међуопштинског историјског архива Ваљево, Ваљево, бр.25, 1990, стр. 69-76

У циљу превазилажења шаренила у настави гимнастике и потребе да се овај предмет устали у програму, министар просвете и црквених дела Владе Краљевине Србије доноси 19. децембра 1907. Привремени програм за предавање гимнастике у средњим школама у I, II и III разреду, као и Упутство за наставу телесног вежбања у средњим школама и доставио их расписом, који је штампан у „Српским новинама” број 5 од 6. јануара 1908, директорима свих средњих и стручних школа.³ У Привременом програму дато је објашњење радњи или вежбања на справама, које треба према програму изводити у средњим школама. У Упутству се, између осталог, наводи: „...Телесна вежбања морају ући у целину наше наставе, као обавезан и равноправан предмет за све ученике. Брига око унапређења здравља и развијања телесних способности наше омладине треба да је тим већа, што је у нас та страна школског васпитања већ годинама занемаривана...”

Од школске 1908/1909. у Ваљевску гимназију се враћа гимнастика у редовну наставу. За предавача у свим разредима постављен је Милан Чолић, учитељ гимнастике V класе. Радио је са 248 ученика колико их је било у девет одељења седморазредне школе. Настава се одвијала у згради или дворништу Гимназије, а лепим данима на излетима у околини – Пећина, код чамаца на обали Обнице, у Петници. Успоставља се ближа сарадња са Соколским друштвом „Душан Силни” у Ваљевоу.

Министар просвете и црквених дела Љуба Јовановић 1911. доставља директорима свих средњих школа Основна правила и Упутства за наставу телесног вежбања и обраћа им се речима: „... Савремена школска гимнастика треба свим својим средствима да помогне школи да своје ученике привуче чвршће себи, да, помогнута уметничким васпитањем постане пољем заједничког неусиљеног додира између наставника и ђака. Стога и мислим да цео терет гимнастичке наставе не сме и не може пасти на самога гимнастичара...”⁴

Учитељ гимнастике Милан Чолић радио је у Ваљевској гимназији од 11. децембра 1908. до 16. марта 1911, када је по потреби службе премештен у Јагодинску гимназију. На његово место дошао је Рудолф Кашка, привремени учитељ гимнастике. Сва постављења наставног особља вршио је министар просвете. Тако је претписом министра просвете од 9. септембра 1911. из Чачанске гимназије премештен у Ваљевску гимназију Крста Тачевић, учитељ гимнастике V класе.⁵ Поред одржавања часова у свим разредима (382 ученика у девет одељења), био је и чувар прибора за гимнастику и гимнастичких игара. Учествоје у ваншколским активностима, у припреми програма прославе Светог Саве у коју укључује посебну тачку – гимнастичке вежбе ученица и ученика. У Соколском друшву „Душан Силни” изабран је за начелника.⁶

3 Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, издатих од 1. јануара 1907. до краја исте године, бр. 62, Београд, 1909, стр. 544 – 557

4 Д. Недељковић и М. Трипковић: наведено дело, стр. 76 и 77

5 Ваљевска гимназија: Извештај о раду и успеху у школској 1911 – 1912, Ваљево, 1912, стр. 1 (Наставничко особље)

6 Ваљевска гимназија: наведено дело: стр. 21, у поглављу б) Одсуствовање наставника, под редним бр. 11. пише: „Крста Тачевић, учитељ гимнастике, одсуствовао од 6. до 8.

Крста Тачевић

Почетком фебруара 1912, после посете Шапца, у Ваљево долази Атанасије М. Поповић, професор III београдске гимназије у својству изасланика министра просвете како би у Ваљевској гимназији прегледао и дао упутства за рад и предавање гимнастике учитељу Крсти Тачевићу. Извештај написан руком на шест страна на најбољи начин илуструје садржину часова гимнастике, шта се све радило и како организовало у средњим школама Србије.⁷ Преносим га у целини:

Б) У Ваљеву

І. У мушкој шесторазредној гимназији

1. Учитељ гимнастике

Учитељ је гимнастике у овој школи г. Крста Тачевић. Штедећи да га питам о ранијем школовању, о његовој стручној спреми, према наређењу садашњег г. начелника Министарства просвете, приликом слета у Загребу, од хрватских соколских првака Др. Лазара Цара, проф. Универзитета, Др. Фране Бучара, професора горњоградске гимназије у Загребу, који су били у одбору за полагање учитељског испита, сазнао

јануара 1912. као начелник Соколског Друштва „Душан Силни“ из Ваљева – по одобрењу Министарства, а од 23. до 25. фебруара као изасланик Соколског друшва „Душан Силни“ у Ваљеву – по одобрењу – од 21. до 25. априла учествовао је на Конгресу Српске Трезвене Мladeжи у Крагујевцу – по одобрењу Министарства.”

7 Архив Србије – Министарство просвете, 1912-81-138

сам, да је спреман наставник гимнастике.⁸ Дошао је у Ваљевску гимназију пре кратког времена.

2. Настава

Од како је у ову школу ступио на дужност г. Тачевић, настава је текла редовно. Ученици су се вежбали под отвореним небом, кад је време допуштало, иначе, кад је било рђаво време, предавана им је теорија у разредима, а практична вежбања у гимназијској дворници.⁹

Настава је извођена без справа и помоћу справа (палица, буздована, покретних вратила). Извођена су поглавито: постројења и кретања у месту и у ходу; основне радње без справа и помоћу поменутих справа; везивање основних радњи без справа и помоћу справа у појединим простијим и сложенијим примерима, према узрасту ученика. Сем тога, извођена су и концертна вежбања о Св. Савској прослави, што је доприносило лепом гласу и школи и њеном наставнику код грађанства свих редова. Како ова школа располаже са 6 лопти за *тенис* и 1 лоптом за *футбал* ученици су се вежбали и у овим играма.

3. Екскурзије

Почетком школске године сви ученици и наставници ове гимназије ишли су у Петницу (7 километара), а у оближњу околину изводили су чешће пута своје ученике разредне старешине Ia, Ib, и IIa и IIb разреда.

Мањак у екскурзијама надокнађивао се редовном одушевљеном разноврсном телесном наставом, што очигледно доказује врло добар успех ученика ове гимназије.

4. Игре

Због краткоће времена које је употребљено на – систематску наставу и спремину ученика за Св. Савску прославу, а и због зимског времена игре нису могле бити у довољној мери заступљене, али ће и њих изазвати лепо пролетњи дани.

5. Заједнички излет ка Пећини

Пошто сам извршио преглед сваког разреда и разредног одељења на посе умолио сам заступника директоровог г. Сретена Вукашиновића да

8 „Спортски лексикон“, Југославенски лексикографски завод „Мирослав Крлежа“, Загреб, 1984, стр. 64: „*Др Франа Бучар* (1886-1946), професор књижевности. Један од првих спортских радника у Хрватској, покретач и организатор више спортских грана. Члан и функционер Хрватског сокола. Представник Југославије у међународном Олимпијском Комитету (1920-1946), председник првог Мачелавачког клуба у Хрватској (1902-1914). Председник ЈОК-а (1919-1927). Организатор и предавач Течаја за учитеље гимнастике у Загребу, писац више књига из области спорта...“, стр. 68
Др Лазар Цар (1860-1942), професор Универзитета, др природних наука, соколски радник, један од оснивача Хрватског соколског савеза и тајник Хрватског сокола у Загребу (1892), а од 1907. његов старешина и подстарешина Свесоколског савеза. На његов предлог 1919. у Новом Саду долази до уједињења свих соколских друштава у Соколски савез Срба, Хрвата и Словенаца“

9 Вероватно је реч о свечаној сали зграде Гимназије, јер у њој није било спортске сале за гимнастику.

у петак, 3. ов. мес, после подне ученици свих разреда са својим разредним старешинама и наставницима учине заједнички излет у стројном поретку. У 2 часа већ су сви били на окупу у школском дворишту, одакле се кренула цела колона под звуцима добоша и једом труба у касарну XVII пука.¹⁰ Ту су се наоружали пушкама и фишеклијама (по три) ученици V и VI разреда и на челу колоне кренуло се ка Пећини. Ту су успешно извођена заједничка вежбања без справа уз највеће одушевљење свих ученика и гледалаца. Ту сам и ја обучавао ученике пушчаним радњама, па сам уз припомоћ четири каплара и једног поднаредника XVII пука врло успешно извео развијање у борбени поредак уз један стрми вис, уз који су се ученици са највећом вољом и одушевљењем верали и пузали до под сам гребен тога виса. Милина је била гледати ону лакоћу, чилост и хитрину школске омладине и изванредну пажњу и тачност у извођењу, што је врло лепо деловало и утицало на њихове млађе другове, који су готово били и сами без оружја да се у борбеном реду крену за њима. Око 4 1/2 часа ученици су се вратили са наставницима у варош и ушли под звуцима добоша и једом труба и свечано дошли у школско двориште. Ту сам одржао потребан говор у коме сам изнео погледе Господина Министра Просвете на телесну наставу и његово старање о унапређењу физичке снаге код школске омладине. Говор је завршен трократким: Живео Краљ! После говора, ученици V и VI разреда са значарима и подофицирима отишли су у Касарну ради предаје оружја, а остали својим кућама у највећем задовољству и раздраганости. Овај заједнички излет учинио је силно дејство на грађане града Ваљева, који су само о томе говорили и сутрадан, а ваљда и после мог одласка.

6. Помоћна средства

Од помоћних средстава за гимнастичку наставу у овој гимназији има:

а) непокретне справе у дворишту:

1 лестве, 1 мотка за пузање, 1 трапез, 1 пар прстенова (гривни) и 1 разбој (врло рђав и неподесан).

б) покретне справе:

80 палица дрвених, 80 буздована, 20 покретних вратила, 40 дугачких заставица, 120 кратких заставица, 30 обручева украшених, 6 комада лопти за тенис и лопта за футбол.¹¹

Директор гимназије издао је за ове справе до 300 динара и тиме је знатно омогућио успех и занимљивост у гимнастичкој настави. Дирек-

10 Касарна XVII пука налазила се у садашњој Мајора Илића улици на путу ка Пећини. И данас је то војни објекат.

11 Ваљевска гимназија: наведено дело, стр. 22: „ж) Збирка за гимнастику приновљена је ове године овим справама: 1. Дрвени обручи 30 комада, 2. Дрвене палице 80 комада, 3. Покретна вратила 20 комада, 4. Кратке заставице 120 комада и 5. Дугачке заставице 60 комада. По инвентару ове збирке има сада 16 бројева.”

тор који је већ био стигао у Ваљево са Скупштинне изјавио је да ће из средстава која има моћи набавити справе за прескакање, мале даске за скакање са њих и неколико комада бамбусових мотки, а то је све што је могла и што може дати ова школа у справама.¹²

Поред овога потребно би било што пре набавити:

1 покретно вратило, 1 покретан разбој фабричке израде за дизање и спуштање, ширење и сужавање, према узрасту ученика; 1 коња са две ручице, 1 јарца са две ручице и 1 трамбулину са федером.

Овим би се подмирила насушна потреба ове школе у справама.

7. Општи утисак

Општи утисак успеха и здравственог стања ученика и ове гимназије врло је добар. Нарочито ученици VI разреда падају у очи својом крупноћом, развијеношћу и здрављем.

И сам учитељ г. Тачевић чини утисак наставника преданог своје узвишеном позиву из чисте љубави према омладини. Он ту своју љубав испољава јавно грабећи слободно време да јој што више користи својом спремом и својим знањем. Једино што му недостаје потпуно војничко знање. Међутим, одушевљени млади професор г. Ђорђе Цветковић, дугогодишњи члан бившег витешког друштва „Душан Силни”, који је прошлог лета положио испит и 30. новембра 1911. год. произведен за капетана резервног II класе драговољно се подухватио да г. Тачевићу помогне у извођењу војних вежбања и да га оспособи у колико се знање војничких вежбања тражи према програму.

II. У Вишој Женској Школи

Учитељ је у овој школи г. Крста Тачевић са хонораром од 20 динара месечно.

Старање о гимнастичкој настави у овој школи више припада директору гимназије него ли управитељу Више Женске Школе, који је имао настране погледе на гимнастичење женских све до Св. Савске прославе која је била заједничка, када се и сам старац управитељ уверио да је гимнастика корисна и није „незгодна” за женскиње као што је раније замишљао. Вежбање ученица вршено је у гимнастичкој дворници без справа и помоћу справа са којима располаже гимназија, која је неке нарочито набавила за ученице (заставице и обручеве).

Преглед рада и успеха извршио сам у гимназијској дворници по разредима у присуству свију ученица и наставница. Успех је врло добар, а код ученица III разреда одличан.

На завршетку ученице су под руководством своје наставнице показале леп успех у српским играма уз прикладне песме, по најпоследње су тачно одиграле све делове Лансје-а и два дела кадрила, певајући уместо свирке.

¹² Директор Гимназије био је тада Богдан Јанковић, који је често одсуствовао, јер је био и народни посланик у Скупштини Србије.

В) Опште напомене

1. Шабачку гимназију ваља што пре снабдети справама које има ваљевска гимназија и које сам назначио да се за ову гимназију набаве и удесити тако, да се, по примеру у Ваљеву и Виша Женска Школа служи истим справама у колико су потребна за девојачку гимнастику.

2. Споразумети се што пре са Господином Министром Војним да се школе снабдеју са бројем пушака са прибором према броју ученика једног старијег разреда, било предајом на руковање школи, што би свакојачко било најбоље, било позајмицом из касарни за свако појединачно вежбање, што би било добро само у крајњој нужди, ако се не би дало оружје на руковање.

3. Учитељ г. Крста Тачевић ожењен је и има једно дете. Плата му је 100 динара месечно. После свих дажбина прима 85 динара. С обзиром на његову спрему и труд, као и на скупоћу у Ваљеву, добро би било кад би му се могла плата повисити на 125 динара месечно, јер „весело срце кудељу преде“.

Изневши стање гимнастичке наставе у поменутим школама према својим личним опажањима, благодарим Господину Министру на поверењу и овом приликом слободан сам назвати се

9. фебруара 1912. год.
у Београду

Господина Министра
понизан слуга
Атанасије М. Поповић
професор III беогр. гимназије

На полеђини последње стране овог извештаја је забележено: „Примљено 11-II 1912 г. Извештај Ат. Поповића о настави гимнастике, Министарство просвете и црквених послова ПоБр. 2701” испод кога следи кратак резиме

„У Шапцу у гимназији настава изведена одлично, иако од гимн. справа имају само 50 дрвених пушака.

У В. Ж. Школи нема стручног наставника, те су гимн. предавале 4 наставнице. Прављени су чести излети.

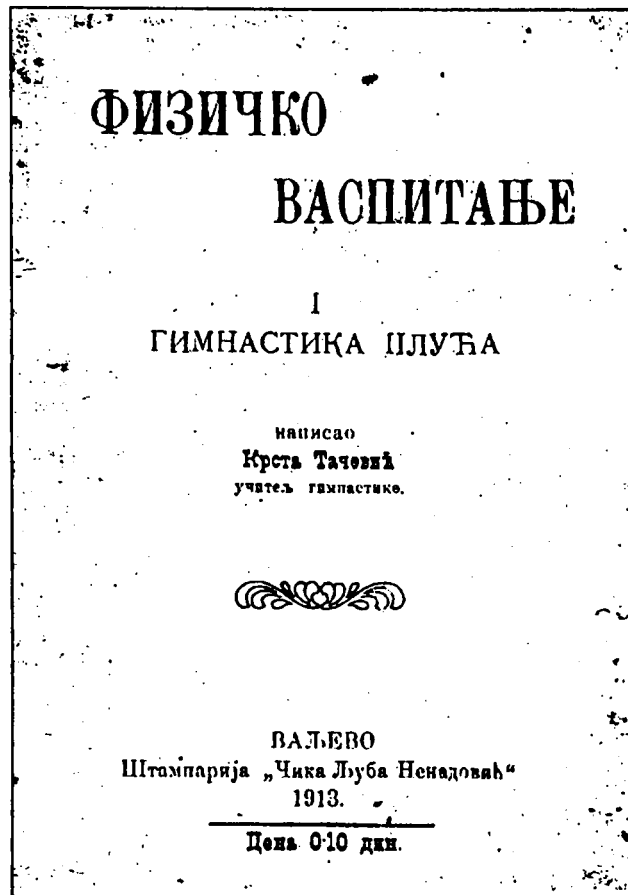
У Ваљеву, у гимназији, има прилично справа, и настава је, од доласка наставника Тачевића, извођена врло успешно.

У В. Ж. школи је исти наставник и исти успех у настави.

Известилац предлаже да се Тачевићу повиси плата на 125 динара јер има жену и дете, а у Ваљеву је скуп живот”.¹³

Нема података у Извештају о раду и успеху Ваљевске гимназије у школској 1911 – 1912. години да ли је услишен захтев и предлог да се Крсти Тачевићу повиси плата, али сазнајемо, да је поред свих обавеза, изабран за ову школску годину за председника Савеза Трезвене младежи у Ваљевској гимназији, која ће имати једанпут месечно састанак.

¹³ Овај резиме поднетог Извештаја, вероватно, је написао начелник Одељења Министарства просвете у Београду, али се није потписао.

Брошура Физичко васпитање издата 1913. године

(стр. 17). По одобрењу Министарства, од 21. до 25. априла Крста Тачевић учествовао је на конгресу Српске Трезвене младежи у Крагујевцу. Када је 27. маја 1912. у гимназијској дворници приређен концерт са изложбом ђачких радова из цртања и краснописа, Тачевић је имао две гимнастичке тачке. Прво су вежбали ученици нижих разреда, а потом ученици виших разреда.

Када је због избијања Првог балканског рата Гимназија престала да ради 24. септембра 1912, Крста Тачевић као војни обвезник упућен је у своју јединицу. Гимназија наставља рад у фебруару, 1913, први пут има седам разреда. Школска година је завршена до краја јуна 1913.¹⁴ За Тачевића је било више посла, али је и поред тога стигао да напише брошуру, малог формата на 26 страна, „Физичко васпитање, I Гимнастика плућа“ у којој у уводу пише: „У данашње доба, скоро код свију културних народа, физичко васпитање заузима прво место, између осталих свију питања, која непосредно засецају у живот народне масе. Сваки иоле интелигентан човек увиђа да је данас неминовна потреба – подједнако развијање и усавршавање умне и телесне способности –

како појединцу, тако и целог народа”. Даље детаљно објашњава због чега посебну пажњу треба посветити гимнастици плућа.¹⁵ Претписом од 9. децембра 1913. Крста Тачевић по службеној потреби је премештен у Призренску гимназију.

После I светског рата, почетком 1919, поново је учитељ гимнастике у Ваљевској гимназији. Школска година је скраћена. Једна је трајала од 16. јануара до краја јуна, а друга од 1. августа 1919. до 15. јануара 1920. Пошто је још пре рата био познат као активиста радничког покрета у Ваљеву, сада се укључује у рад Месне организације Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста). То је засметало директору Гимназије Мати Станојловићу, који од министра просвете захтева да се Тачевић премести из Ваљева. Министар то није урадио, а директор школе га је у јесен 1919. принудио да поднесе оставку.¹⁶

Иако без државне службе и наставе гимнастике, остаје у Ваљеву и посвећује се политици. Један је од оснивача СРПЈ (к) 14. септембра 1919. у граду и први секретар Месне организације ове партије. Говори на зборовима радника, прослави 1. маја 1920, подржава штрајк ученика у Гимназији, води партијску групу од девет чланова у Гарнизону војске. Биран је за одборника Скупштине општине Ваљево, коју су на изборима 1920. добили комунисти. Делат је на Вуковарском конгресу у чијем раду није учествовао, јер му је полиција забранила одлазак. После избора од 28. новембра 1920. представљао је у Уставотворној скупштини у Београду Ваљевски округ на основу уступљеног мандата комунисте Милоша Требинца, професора из Београда. Секретар је државне заштите деце у Ваљеву. У септембру 1921. формирано је Месно синдикално веће Ваљева, председник је Мирко Обрадовић, а секретар Крста Тачевић. Када је 13. фебруара 1923. у Ваљеву основана Месна организација Независне радничке партије Југославије (комунисти у илегалу) Мирко Обрадовић је председник, а Крста Тачевић секретар.¹⁷ Ваљево је, изгледа, напустио крајем 1924.

Резиме

Од свога настанка (1870) Ваљевска гимназија у прошлом и почетком овога века није имала у континуитету наставу гимнастике. Изузетак је био између 1882. и 1890, када је Законом о гимназијама уведен обавезан предмет Телесно и војно вежбање. Наставници су била војна лица. Од 1898. до 1901. у програму су ђачке игре, потом гимнастика и војне вежбе у чијој организацији се добровољно ангажовао суплент Живко Романовић, коме то није била струка. Новим Законом о гимназијама 1907. у Србији гимнастика коначно добија прави третман. Министарство просвете је дало програме и упутства и

15 Брошуру је урадила Штампарија „Чика Љуба Ненадовић” 1913. у Ваљеву.

16 Д. Недељковић и М. Трипковић: наведено дело, стр. 95 – 97

17 Зоран Јоксимовић: Революционарни раднички покрет у ваљевском крају 1919-1941, Ваљево, 1981, стр. 56, 72, 81, 82, 96, 98, 99, 111, 112, 113 и 512

поставља у школама учитеља гимнастике. Набављају се гимнастичке справе и прибор. У Ваљевској гимназији од 1908. учитељ гимнастике је Милаи Чолић, потом Рудолф Кашка, а од 1911. је Крста Тачевић, веома занимљива личност. Уноси пуно новина у наставу. Изасланик Министарства просвете почетком фебруара 1912, оценио је његов рад као учитеља преданог свом узвишеном позиву из чисте љубави према омладини, како би јој што више користио својом стручном спремом и знањем. Начелник је Соколског друштва „Душан Силни” у Ваљевоу. Написао је брошуру „Физичко васпитање”. У Призрен је премештен 9. децембра 1913. После I светског рата Крста Тачевић је од 1919. поново у Ваљевској гимназији, где је остао до јесени, када је принуђен да поднесе оставку, јер се експонирао као комуниста. У радничком покрету Ваљево је веома активан од 1919. до 1924. Обављао је значајне функције у комунистичкој партији и синдикату.

Summary

Since its foundation (1870) Valjevo Grammar school did not have continuous teaching of gymnastics in the last century and at the beginning of this one. The exception was between 1882 and 1890, when, by the Law on grammar schools, a compulsory subject Body and military exercise was introduced. The teachers were persons from the army. From 1898 to 1901 the curriculum included pupils' games, gymnastics and military exercises. They were voluntarily organized by a secondary-school teacher Živko Romano-
vić, whose field of specialization was the other one. By a new Law on grammar schools in 1907 gymnastics finally got its proper treatment in Serbia. Ministry of education proposed programmes and instructions and appointed gymnastics teachers in schools. Gymnastics appliances and equipment were supplied. In Valjevo Grammar school from 1908 a gymnastics teacher was Milan Čolić, then Rudolf Kaška, and from 1911 it was Krsta Tačević, a very interesting personality. He introduced many changes into teaching. At the beginning of February 1912 a representative of Ministry of education evaluated his work as of a teacher devoted to his sublime vocation out of pure love towards the youth in order to be of use as much as possible with his professional qualification and knowledge. He was the head of the Scout society "Dušan Silni" in Valjevo. He wrote a booklet "Physical education". He was transferred to Prizren on December 9th 1913. After World War I Krsta Tačević again worked in Valjevo Grammar school from 1919, where he stayed till autumn when he was forced to resign because he exposed himself as a communist. He was very active in the workers' movement in Valjevo from 1919 to 1924. He performed important duties in the communist party and the trade union.